

QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA QADRIYATARNING O'RNI

Ishmuratova Maqsuda Raimovna

*Xalqaro Nordik Universiteti Pedagogika va
psixologiya yo'nalishi 2-kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada qizlarni oilaviy muhitga tayyorlash ularni oila tushunchasini to'liq anglash, uni qadirlash, ularni oililarga tayyorlashda o'zbek xalqining qadriyatlari, milliy urf-odatlar va an'anlari haqida qisqacha so'z yuriyladi.

Kalit so'zlar: o'smir, qadriyat, milliy urf-odat, an'ana, ijtimoiy, oila, mehnat, madaniy hayot.

Bugungi farovon xayotimiz ham yorug' kelajagimiz ham ayollarga bog'liq. Agar xalqimiz bizdan rozi bo'lishini xoxlasak, avvalo, mo'tabar onalarimiz, opa-singillarimiz uchun munosib turmush sharoitlari yaratishimiz kerak. Ona rozi bo'lsa, oila rozi bo'ladi, oila rozi bo'lsa, jamiyat rozi bo'ladi.

Sh. Mirziyoyev

Bugungi kunda O'zbekiston aholisining 62 foizini bolalar o'smirlar, xullas 30 yoshgacha bo'lgan yigit qizlar, ularning ma'lum qismini esa yosh oilalar tashkil etadi. Yosh oilalar jamiyat ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ma'naviy yangilanishi va yuksalishini muhim sub'ektlaridan bo'lib, ijtimoiy hayotda ro'y berayotgan murakkab jarayonlarga o'z ta'sirini o'tkazishda va taraqqiyotni harakatda keltirishida muhim ro'l o'ynaydi. Shuning uchun hozirgi vaqtda yosh oilalarning ma'naviy-axloqiy va ruhiy olamini shakllantirish va rivojlantirishni chuqur va atroflicha tahlil etish ilmiy -amaliy jihatdan katta ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan mustahkam oilalarni shakllantirish, onalik va bolalikni ijtimoiy jihatdan muxofaza qilish, oilalarda jismonan sog'lom, ruxan baquvvat bo'lgan farzandlarning dunyoga kelishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, samarali ravishda oila tarbiyasini tashkil etish jarayonida oilalar bilan jamoatchilik o'rtasida mustahkam hamkorlikni yuzaga keltirish masalalarini davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda.

Haqiqatdan ham bugungi yosh avlodni ayniqsa qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashda o'zbek xalqining o'ziga xos qadriyatlari, milliy urf-odatlar va an'analari asosida tayyorlash, ko'p yillar davomida bu tajribalar oilaviy hayotda o'zini oqlab kelgan.

Tadqiqotchi olimlardan M.Abdullayevaning tadqiqot ishlarida bayon qilinishicha Respublikamizda o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlarda aniqlanishicha aholimizning

91% i yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash zarur deb hisoblashi, lekin shunga qaramasdan bu muammoga aholining (ota-onalar, o'qituvchi, va boshqalar) qarashlari turlicha ekanligini ko'rsatib o'tgan. Yosh avlodni oilaviy hayotga tayyorlashda o'zbek xalqining qadriyatlarini, qadimiy urf-odat va an'analari mavjuddir. Shu boisdan ham tadqiqotchining bir qator ilmiy izlanishlari va risolalarida o'mirlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalasiga to'xtalganini ko'rishimiz mumkin.

Qadriyat va urf-odat tushunchalarini O'zbek xalqining izohli lug'atiga tayanib, N.Sh.Almetov quyidagicha ta'rif bergan: qadriyat, urf deganda an'ana sifatida umumxalq tomonidan qabul qilingan tartib-qoidalar (odat, rasm, tamoyillar) tushuniladi. Xalq pedagogikasining manbalaridan biri inson ruhida xilma-xil kechinmalar va kayfiyat uyg'otib, odamning o'zini anglashi, shaxs ruhiyatida shakllanishiga ijobiy ta'sir qiladi, deydi tadqiqotchi.

Shuningdek, N.Sh.Almetov urf-odatni urf-odat tusiga kirgan an'ana deydi. Tari'flardan ko'rinib turibdiki, tadqiqotchi olimlar urf-odatning mohiyatiga to'g'ri yondoshganlar. Har ikkala tushuncha bir-biriga juda yaqin tushuncha, ammo bularni bir xil tushnmaslik kerak. An'ana-o'ziga xos ijtimoiy hodisa bo'lib, kishilarning ongida, hayotida o'z o'rnini topgan, avlodan-avlodga o'tadigan, takrorlanadigan, hayotning barcha sohalarida qabul qilingan tartib va qoidalaridir. A'ana ijtimoiy hayot, mehnat, madaniy hayotning barcha sohalariga xos bo'lib, keng doirani qamrab oladi. urf-odat esa, ijtimoiy hayotning ma'lum sohalarini qamrab olib, kishilar turmushi, xulq-atvori, muloqoti oilaviy hayotida nomoyon bo'ladi. Shunga ko'ra ham urf-odat an'ananing tarkibiy qismi sanaladi va ma'lum muddatda o'sib, rivojlanib, takrorlanib borib an'ana darajasiga ko'tariladi

Turli marosimlar ham ijtimoiy hayotda muhim bo'lib, ular urf-odatning tarkibiy qismi sanaladi. Shu bois insonlar hayotida ma'lum bir voqealarni nishonlashga qaratilgan, insonlarga ko'tarinkilik bag'ishlaydigan ramziy marosim hisoblanadi. Bu marosimlar xalqning ma'lum bir ehtiyojlarini, ularning hayotidagi muammolarni, xursandchilik, g'am-alam va boshqalarini ifodalaydi.

Milliy urf-odat va an'alarimining o'smir yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashdagi o'rni va ahamiyati xususida tadqiqotchi olimlarning fikrlariga ko'ra, yosh avlodni oilaviy hayotga tayyorlashda birinchidan xalq turmushida an'anaga aylangan urf-odat va rasm-rusumlarni aniq ajratishga imkon yaratsa, ikkinchidan avloddan-avlodga o'tib kelayotgan urf-odat va an'analarni o'rganib ularni yanada boyitishga imkon beradi.

Tadqiqotchi olim M. Abdullayevaning tadqiqot ishlarida milliy urf-odat va an'analarning bir necha turlarini keltirib o'tgan. Tadqiqotchining fikrlariga ko'ra milliy urf-odat va an'analarni o'rganish va ularni tahlil qilish asosida quyidagi turlarga bo'linadi:

-Sotsial-ijtimoiy qadriyatlar;

- Kasbiy,mehnat qadriyatlar;
- Oilaviy-maiyshi va oilaviy-nikoh qadriyat va an'anali;
- Tabiat bilan bog'liq qadriyatlar;
- Jismoniy tarbiya bilan bog'liq an'analar

Bu qadriyatlar an'analardan maishiy-oilaviy va oilaviy-nikoh an'analari biz o'rganayotgan muammoda muhim hisoblanadi. Milliy urf-odatlarimizning tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, qadimdan urf-odat va an'analimiz yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda yosh avlod kamolotida katta ahamiyat kasb etgan. Milliy urf-odatlarimizni qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashdagi o'rnixususidagi ma'lumotlarni oilashanos olimlarning ishlari orqali ma'lumotlarni olishimiz mumkin.

Pedagogika fanlari doktori M.Maxmudovaning Yoshlarda oilaviy hayotga doir ko'nikma va malakalarni shakllantirish mavzusidagi maqolasida, Oila milliy qadriyatlar maskani hisoblanadi. Yoshlarni oilaga tayyorlash jarayoni har bir millatning madaniy va ma'naviy-ruhiy qadriyatlaridan hisoblanib, xususan yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash insoniyat tarixida xalq ma'naviy takomilining eng ulug' va oliy yo'nalishlaridan biri bo'lib kelgan. Har bir xalq va millat milliy an'analari tarkibida yoshlarni oilaviy turmushga tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Oilada oila an'analari va ularga nisbatan hurmat bilan qarash, oila an'analarni avlodlarga o'tkazish, oila an'analarda shaxs barkamolligi o'zni, oila an'analarda sog'lom turmush tarzi, sport, jismoniy tarbiya va jinsiy halollik masalalari, oilada bayramlarni nishonlash tartibi, oilaviy an'analarni saqlashga farzandlarni o'rgatish, oila va sayoxat, oila va o'z o'lkasi tarixi, miliy urf-odatlarini o'rgatish, oila an'analridan farzand tarbiyasida unumli foydalanish kabi muhim masalalarga to'xtalib o'tgan.

Oilada va ta'lim jarayonlarida farzandlarni tarbiyalash va kamolga yetkazishda milliy urf-odatlarimiz bilan birga o'zbek xalq maqollari va ertaklarining ham o'zni kattadir. Jumladan, Oltin olma-duo ol, Odob bozorda sotilmas, Aql-Hasan, odob-Husandir, Yaxshi bola-el ko'rki va boshqa xalq maqollar farzandlar tarbiyasida qo'llaniladi. Shuningdek, qizlarni larni oilaviy hayotga tarbiyalash borasida buyuk allomalarimizning qimmatli fikrlari va ulkan ma'naviy merosi ham muhim ahamiyatga egadir.

Turli viloyat va hududlarning qadriyat,urf-odatlari va o'tkazadigan marosimlari turlichadir. Misol uchun ayrim viloyatlarda qizlarni o'n uch, o'n to'rt yoshga to'lganda ularga muchal to'y o'tkazadilar. Bu marosim bir muncha boshqalaridan farq qiladi. Aynan muchal yoshi nishonlanayotgan qizlar o'sha kuni yangi libosda, chiroyli bo'lib kiyintiriladi. Chunki bu marosim o'smirlarni bolalikdan – balog'atga o'tganini anglatgan. Shuningdek, o'sha kuni balog'at yoshiga etgan o'smirlarga yaxshi tilaklar aytiladi, dasturxon tuzatilib, keksa kishilarning niyatlari, do'stu-dugonalari tilaklar bildiradilar.

Xulosa o'rnida shuni aytish o'rinliki, qizlarni yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda o'zbek xalqining o'z tarixiy tajribasiga egaligi, qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashda qadriyatlar, milliy urf-odatlar va an'analardan foydalanishi yuqoridagi muammolarni oldini olishga qaratilganligidan dalolat beradi. Bu tajribalar o'zbek xalqining mumtoz pedagogikamizning yo'nalishlaridan biridir. Hozirda bu tajribalardan foydalanish, oila qurish bo'sag'asida turgan qizlarni tarbiyasida qo'llash, yurtimizda mustahkam va sog'lom oilalarning ko'payishiga asos bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maratov Temur Gayrat ugli (2019) Scientific theoretical problems of perfect human category in the psychology. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 7(8). 16-22.

2. Eshnaev N.J., Maratov T.G'., Mirzaraximova G. (2020). O'zbek milliy kino san'ati va madaniyatida psixoprofilaktik xizmat tizimini joriy etish masalalari. *Oriental Art and Culture* 03. 156-165.

3. Eshnaev N. J. (2021) "Ma'naviy-axloqiy muammolarni ilmiy tadqiq etishning o'ziga xos jihatlari", *Academic research in educational sciences*, vol 2 no 1, p. 364-504.

4. Samarova Shoxista Rabidjanovna, Rakhmonova Muqaddas Qahramanovna, Mirzarahimova Gulnora, Ikromovna, Maratov Temur Gayrat ugli, Kamilov Bobir Sultanovich. (2020). Psychological aspects of developing creative personality and the concept of reduction of creativity to intellect. *JCR*. 7(17): 498-505. doi: 10.31838/jcr.07.17.69

5. Turakulov Buri Norboevich. (2020). Analysis of psychological theory of emotional intelligence. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 8(3). 99-104.

6. Usarov Jabbor Eshbekovich, Eshnayev Nortoji Jumayevich, and Haydarova Surayyo Abdusalomovna. (2020) "Defects in scientific research of the problems of spiritual and moral crisis and its solution", *IEJRD - International Multidisciplinary Journal*, vol. 5, no. 8, p. 6.

7. Usarov Jabbor Eshbekovich, Eshnayev Nortoji Jumayevich, and Kodirov Ikrom Davronovich. (2020) "Problems of formation of learning motives in pupils", *IEJRD - International Multidisciplinary Journal*, vol. 5, no. 8, p. 6,